

stva ali pa vsaj stagnirajo. Predvsem velja to za deset največjih inkorporiranih mest, z eno samo izjemo: Los Angeles. Pojav stagnacije prebivalstva večjih osrednjih mest ni povsem nov, saj se je začel že okrog leta 1910, zaradi zapolnitve teritorija inkorporiranih mest in zaradi pojava avtomobila, ki je mobilnost močno povečal ter omogočil „predmestno“ naseljevanje. Toda šele po drugi svetovni vojni je postala ta „suburbanizacija“ res masovna in na lokalnem nivoju predstavlja glavno značilnost poveljne urbanizacije v ZDA. Druga taka poteza je, kakor smo že omenili, metropolitani- zacija Amerike. Dejansko je od absolutne mase porasta v obdobju 1950 do 1960 odpadlo na metropolitanska območja kar 97% vsega porasta, to je, vse mase, in tretja najpomembnejša značil- nost je izredno povečana urbanizacija v zahodnih delih ZDA in ob obali Mehškega zaliva. V ob- dobjju od leta 1950 do 1960 je bil relativno naj- večji porast urbanizacije na Floridi (velika leto- viščarska mesta) in v Kaliforniji ter v Texasu. Mesto Phoenix (Arizona) se je od leta 1950 do 1960 povečalo od 216.038 na 552.163 (podatek za urbanizirano področje). Albuquerque (New Me- xico) od 96.815 na 201.189, El Paso (Texas) od 130.489 na 276.687, Tucson (Arizona) od 45.454 na 212.892. Zelo velik porast je tu zajel tudi šte- vilna manjša mesta.

Kam vodi taka urbanizacija? O tem se v ZDA na široko debatira v strokovnih krogih. Koncen- tracija urbanskega prebivalstva zlasti v nekaterih zonah ustvarja pravo novo obliko konurbacije: megalopolis. Ta naziva je prvič uporabil Jean Gottman za skupino orjaških velemest in vmesnih tudi pretežno urbaniziranih predelov, ki se vleče na razdaljo skoraj 800 km na atlantski obali ZDA, od Bostona pa vse do Washingtona. Govore pa tudi že o drugi taki metropolis, oni ob Velikih jezerih, med Chicagom in Clevelandom oziroma Pittsburghom.

Nekateri (Charles Leven) smatrajo kot prototip ameriške metropolitanske aglomeracije bližnje bo-

dočnosti metropolitani- zirano mesto z dva do dva in pol milijona prebivalcev. To bi bila velemesta, ki bi v kontinentalnem, pa tudi v svetovnem me- rilu nekaj pomenila in dosegla za sodobne tehnološke in ekonomske razmere nekako „maksimalno optimalno“ velikost. Bila bi dovolj velika, da bi omogočala tudi razvoj prav vsem vrstam in obli- kam kulturnih dejavnosti. Poleg petih več mili- jonskih metropolitanskih območij, utegne omenje- no optimalno velikost v dobi sledeče generacije doseči še kakih dvajset drugih metropolitanskih aglomeracij. Kakih deset jih je v letu 1968 že blizu tega števila. Mesta s sto, pa tudi dve sto tisoč prebivalcev pomenijo danes v ZDA komaj še kaj več kot dokaj podrejene člene širših mega- urbanskih organizmov oziroma urbanskih regij, ki se vežejo na eno ali drugo milijonsko mesto. Sicer pa, koliko od mest v ZDA, ki presegajo 100.000 prebivalcev pa lahko našteje celo geograf, če se z geografijo te dežele ni prav posebej podrobno bavil!

Očitna težnja k prevladi velikih mestnih aglo- meracij ne pomeni nujno in vedno, da manjša mesta v določenih okoliščinah ne bodo več naraščala: na primer z odpiranjem novih rudnikov in tovarn, novih rekreacijskih območij in novih raz- iskovalnih centrov. Toda le majhen del bodočega prebivalstva, ki se bo urbaniziralo, lahko odpade na taka manjša mesta. Povečanje na primer od 20.000 na 50.000 pač ne pomeni bistvenega kvali- tetnega skoka v pomenu mesta v razmerah ame- riškega gospodarstva in ameriške družbe. Avtomo- bilizem in v zadnjem času letalo sta poleg telefona in televizije pomen malih mest kot „centralnih krajev“ močno zmanjšali. Impozantno število mest z metropolitanskim območjem (MSA), katerih število še narašča, je v ostrem kontrastu z mno- žico stagnirajočih se malih mest in mestec, ki jih uradne statistike naštejejo še čez pet tisoč (celo onih med 10 in 50 tisoč prebivalci je kakih šest sto!). Toda taka je podoba urbanizacije v ZDA, kakor jo moremo orisati ob koncu šestdesetih let dvajsetega stoletja.

Ivan Gams

Tunizija v dvanajstem letu dekolonizacije

Prvi dan nas je ekskurzijska pot vodila* iz tunizijske prestolnice Tunisa (700.000 prebivalcev) proti jugu v Sfaks. Spoznavali smo obalni del, ki je najbolj gosto poseljen in gospodarsko razvit, zlasti industrijsko. Od tod prihaja 84% industrijske produkcije v državi (1). Svoje jedro ima v področju Tunisa, ki je doseglo vodilni položaj v času francoske okupacije (1881—1956). Prej je bilo gospodarsko in upravno središče dežele v

Sahelu, kakor imenujejo obalni pas tako imeno- vane stepske Tunizije (z 200—400 mm letnih pa- davin. Sahel pomeni v arabščini obalo), da jo ločijo od severnejše Telske Tunizije (z izrazitejšo mediteransko klimo in s padavinami med 400 in 1500 mm).

Južno od kopališkega mesteca s toplicami — Hammam-Lifa smo zapustili nizko, nasuto in potopljeno obalo, kakršna je v prevladi na vzhodu, in prečkali polotok, ki ima isto ime kot nje- gov rt — Cap Bonn. Po njem sega Atlas — v Tuniziji se Telski in Saharski Atlas združita in izrineta vmesni visoki plato, ki je razsežen v

*. Pisec se je udeležil ekskurzije mariborskega aktiva Geografskega društva Slovenije v času od 21. januarja do 2. februarja 1968.

Alžiriji — nadalje proti 140 km oddaljeni Siciliji. Kopno zvezo z njo je tektonsko grezanje prekinilo domnevno šele na začetku kvartarne dobe (2, 5). Na shematskih kartah je na polotoku vpisano za gorovje ime Dorsal (= hrbten). Toda v resnici so tu le osamljene gore, med katerimi poteka naša cesta brez klancev. Čeprav smo v zimski, gore niso zelene. Rjavo-rumenkaste so, dokaj razrezane z grapami in ponekod na novo posajene z oljkami. Pod grapami se začenjajo vršaji, ki se v podgorju združuje v ravnice iz naplavine in peska in te segajo do sosednje gore. Te ravnice, ponekod namakane, drugod rahlo razrezane z uedi (arabsko reka, tudi struga, isto kot vadi v Sahari), so v nedogled zasajene z nizko trto brez opornikov in v manjši meri z oljko, limono in mandljevcom. To je zapustila kolonizacijska doba, ki je prinesla muslimanskim arabskim Tunizijcem vinograd, v severnejši Telski Tuniziji pa tudi obsežna polja pšenice in nekaj mlečne živinoreje. Tu na polotoku Cap Bonn je dala kolonizacija pokrajini posebno močan pečat, saj se pozna tudi v stavbah. Največje naselje Grombalia nima samo italijanskega imena (Italijani, največ Sicilijanci, so bili predvsem vinogradniki), temveč tudi zunanjo podobo. Odkar je leta 1956 osvobojena Tunizija razlastila (po uradni tunizijski verziji odkupila) tujo posest, je Evropejcev le še malo. Prej jih je živelo okoli $\frac{1}{4}$ milijona (največ Francozi in Italijani), zdaj jih je manj kot sto tisoč in ti, v kolikor niso tunizijski državljani, niso več posestniki, temveč predvsem profesorji in v svobodnih poklicih. Vkljub zamenjavi lastništva so videti plantažni nasadi na Cap Bonnu in tudi drugod dobro obdelani in namakalne naprave dobro vzdrževane. Razlaščeno tujo posest, ki je zavzemala 18,8% vse obdelovane zemlje v državi, so deloma vključili v državna posestva, deloma pa formirali kmetijske zadruge štirih tipov glede na odnos med privatnim in kolektivnim deležem. Sicer pa tuja posest ni bila edina zemlja, na kateri so delali domačini, ne da bi bili lastniki. Agrarna reforma je zajela tudi zemljo verskih ustanov („habu“), kolektivno plemensko posest („arh“), ki je bila zlasti v stepi in pustinji, ter tako imenovano vladarsko posest („domania“). Računajo, da okrog $\frac{2}{3}$ Alžircev ni posedovalo zemlje, ki so jo obdelovali. Mnogo te zemlje so dali v privatno kmečko posest. Toda kjer koli smo potovali po Tuniziji, se drobljenje posesti ni poznalo v kulturni pokrajini, ki po svojih obsežnih plantažah in poljih spominja na socialistično ali severnoameriško kmetijstvo. Videti je, da je državna uprava pritegnila v svoje moderno, plansko gospodarsko celo privatnega kmeta. Pri tem pa je ostala velika razlika med modernimi plantažami in primitivnimi domovi in nerazvitim načinom življenja tunizijskega kmetijca.

V dokaj aridni Tuniziji je gozd eden od zelo pomembnih elementov pokrajine. Ni čuda, če gozdne in plantažne površine na kartah, ki smo jih lahko kupili v Tunisu, z zeleno obarvanostjo vidno izstopajo. V Sahelu je bila večja zaplata

zelenja samo okoli mest Sousse in Sfaks, kjer raste po starejših podatkih okoli 8,5 milijonov oljk (3). Gojili so jih že Rimljani in v tem stoletju so jih znatno razširili. Med potjo se je često pojavilo vprašanje, zakaj so ti nasadi prav okoli ten mest. Literatura na to vprašanje ne daje odgovora. Zadovoljiti se je bilo treba z domnevo, da je razlog v bolj valoviti pokrajini in v debelih peščenih tleh, ki bolj zadržujejo talno vodo. Bolj valovit obalni relief nudi vlažnim morskim vzhodnim vetrovom več upora (saj so ugotovili, da nudi upor morskim vetrovom že povsem ravna nizka obala, ki sprejema več padavin kot bližnje morje).

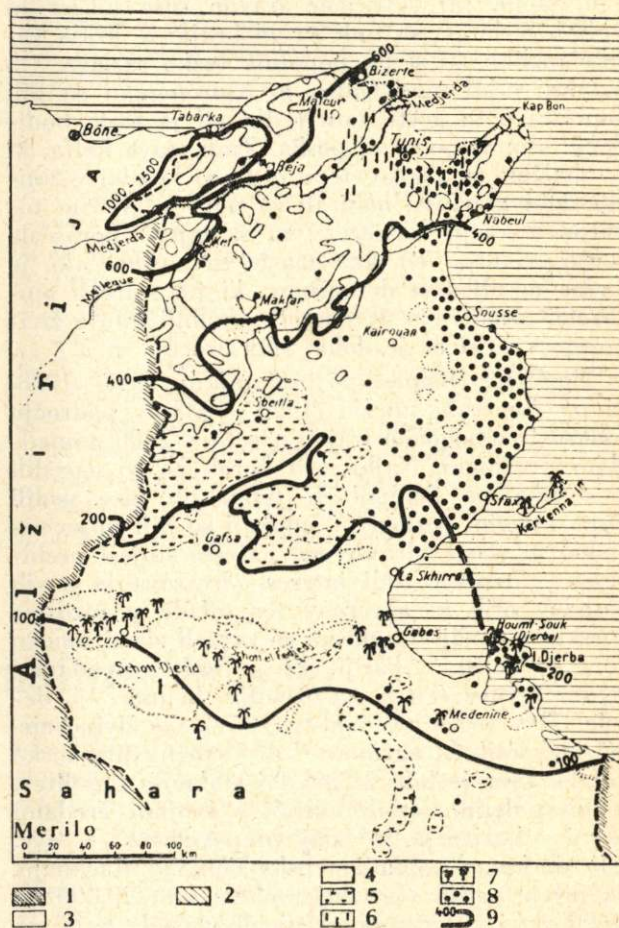
Resnici na ljubo je treba povedati, da so te karte in starejša literatura vzbudile napačno predstavo o obsegu oljčnih nasadov. V Sahelu jih ni domala samo v sebkah, to je v plitvih ulegninah, kjer stoji po deževju — in to je predvsem pozimi, le malo v pozni jeseni in zgodnji pomladi — voda, sicer pa blato. Ko smo drugi dan ekskurzije po Tuniziji potovali proti zahodu, smo onstran Sfaksa, kjer je najprej pas vrtov, srečavali, čim bolj proti zahodu tem mlajše, nasade oljk in mandljeveca skoraj sto kilometrov daleč. Nasade so začeli širiti že v francoski kolonialni dobi. Največji plantažni maskok na stepo pa je napravila osvobojena Tunizija. Ze leta 1963 poročajo, da ima Sahel dva milijona novih oljk. Po planu 1962—1971 bo država povečala površine oljčnih nasadov od 750.000 na 1.085.000 ha. Ostre razlike med plantažnim obalnim pasom in stepsko, nomadsko notranjostjo, kot jo opisujejo starejši opisi, ni več. Mlade nasade smo srečavali na naši poti vse do Gafse in od tu mimo Sbeitle, Kairouana, Zaghouana, do Tunisa in videl sem jih po obronkih gora po Telski Tuniziji do Bizerte. Tunizijci so naredili pri zasaditvi stepe v nekaj desetletjih mnogo več kot mi z pogozdovanjem krasa v sto letih. Cilji pogozdovanja pa so tu in tam podobni: ne samo povečana lesna odnosno oljna proizvodnja, temveč tudi zaščita in obnova prsti, izboljšanje odtočnih razmer in izboljšanje klime. Žal se bodo investicije v oljčne in mandljevece nasade le počasi vračale, saj prične oljka roditi šele po okoli petih letih. Na sploh pa ekonomske vrednosti oljčnih in tudi drugih nasadov v Tuniziji ne moremo presojati samo po površinah. Težave so že z zasajevanjem mladih sadik, ki jih morajo prvi dve leti enkrat mesečno zalivati od spomladi do jeseni, da se primejo. Če in ko dorastejo, jim izostanek rednih padavin bistveno zmanjša rodnost. Pri ogledu starejše tovarne za predelavo oljk (nove, moderne, žal, nismo videli) v Sfaksu so nam povedali, da je zaradi suše v povprečju vsakih 4—5 let zaprta vse leto in ne samo od spomladi do jeseni (zimsko doba je sezona obiranja oljke in obratovanja oljarn). V centralnem kemičnem laboratoriju v mestu pa smo zvedeli, da ima plod oljke ob suši okoli 12, ob dobri letini pa okoli 32% olja. Proizvodnja oljčnega olja, ki znaša zdaj v povprečju okoli 75.000 ton, zato zelo koleba. Po planu naj bi se dvignila do leta 1971 na 200.000 ton.

V Tuniziji smo tako lahko na vsakem koraku videli, da so padavine odločilne ne le za regionalizacijo dežele, temveč za kmetijstvo vobče. Čim dalje na jug, tem nižja je letna količina padavin in tem bolj kolebajo od leta do leta. Obenem se proti jugu krajša doba vegetiranja, ki traja v območju oaz samo še okoli dva meseca. Tudi tu je zima doba cvetenja (mandljevec) in zorenja (oljka, datelji). Tedaj so med severno in stepsko Tunizijo znatne razlike v količini padavin, le majhne pa pri dnevnih temperaturah. Na jugu Tunizijske obale znaša srednja januarska temperatura 10,9^o C, v Tunisu 11,0^o in v Bizerti 11,3^o C. Verjetno je vzrok majhnim razlikam večja oblačnost nad Malo Sirto. Precej dni naše ekskurzije je bilo najbolj oblačno in včasih tudi deževno nad morjem v južnovzhodni in vzhodni smeri, kjer vnaša toplejša morska voda v splošno cirkulacijo termično pogojene motnje. Zanimivo pa je, da se vplivi spremenljivega vremena na kmetijstvo nehajo tam, kjer so spremembe najbolj močne: na robu puštinje, v predelu oaz, ki izkoriščajo talno vodo. Obiskali smo največje, to v Tozeurju, kjer rase v zelenici 200.000 datljevih palm in kjer je 200 studencev. Tekoča voda, kotanja in palme so v stalni borbi s peskom na obodu, v katerega si izviri retrogradno daljšajo prave zatrepne doline. Tozeur je bil znan že v rimski dobi (Tusoros), prav tako sosednja zelenica Nefta, kjer je na koncu asfaltirane ceste, 35 km pred alžirsko mejo, carinska postaja. Vse to potrjuje domnevo, da je moralo biti tu v rimski dobi več vegetacije, odnosno več padavin. Klimatske spremembe pa so se morale tu, na eksistenčni meji vegetiranja, zelo močno odraziti v prirodni pokrajini. Ali so bile v vlažnejših razdobjih šote in sebkhe ojezerene? Z osamljene kope nad izviri pri Tozeurju smo gledali v daljavi največji tunizijski šot, Šot Djerid, v katerem se je lesketala vodna gladina le na najnižjem mestu, sicer pa je vladalo blato, sem in tje pobeljeno s soljo, ki je ostala po izhlapljeni vodi (od tod ime). Geološka literatura ve povedati, da je ta ulegnina posledica tektonskega grezanja in da jo je še v terciarju in celo v kvartarju zalival morski zaliv od današnje obale pri Gabesu. Znatno severnejša ležišča fosfatov, ki jih kopljejo zlasti pri kraju Metlaoui, naj bi nastala iz organizmov eocenskega morja (2, 5). Ta del Tunizije je torej geološko zelo mlad, podobno kot na severu dolina Medjerde, kjer so prav tako terciarni sedimenti.

To, kar geomorfologa, vajenega srednjeevropskega reliefa, v aridni Tuniziji najbolj preseneča, so rjavkaste, v večerni senci modrikaste gore, ki so izrazito skalnate in tako razgaljene, da je od daleč videti njihovo petrografsko zgradbo. Če je na vrhu vodoravna bolj odporna plast, potem je v raven tudi hrbet. Na pobočjih skeletnih gora se bolj odporne plasti odražajo v rebrih, ki so vidna od daleč. Ko smo se pri Gafsi povzpeli na bližnji grič, smo hodili mimo pravcatih skalnih blokov, ki so se odkrušili nad manj odpornimi, tam bolj peščenimi sedimenti. Odpornost pa se tam ravna

glede na toplotno kolebanje med nočjo in dnevom in ne glede na erozijo ali korozijo, kot je to v precejšnji meri pri nas. Absolutni letni ekstremi v Tuniziji sicer niso tako veliki (— 9° C v Telskih gorah, + 50° C na jugu), toda veliko dnevno kolebanje razkrajja kamenino in zimske padavine, ki so često v nalivih, sproti odplaknili grušč po jarkih v podnožne vršaje. Od tu jih hudourniki raznašajo po okolici in ustvarjajo talno osnovo za kmetijstvo. Večina vršajev in vršajskih ravnice so uedi razrezali, vendar v Tuniziji le z zelo plitvimi

Kmetijska sestava in količina padavin v Tuniziji (po: Günter Glauert, Tunisien. Geographische Rundschau [15], 3, 1963). 1 — obdelovanje brez preloga, 2 — obdelovanje s prelogom, 3 — nesklenjena obdelana zemlja in pašniki, 4 — gozd, 5 — trava halfa, 6 — vinogradi, 7 — datljeve palme, 8 — oljke (ena točka pomeni 10.000 dreves), 9 — letna količina padavin v milimetrih.

strugami. V visoki stepi med Sbeitlo in Kairouanom smo v podgorju prečkali številne uede. Toda cesta jih ne premaguje z mostovi, temveč se spušča vanje in ima v njih le nekoliko bolj široko utrjeno cestišče, da ga ne poškodujejo hudourniške vode. Težko je bilo reči, ali ti hudourniki danes nasipajo ali razrezujejo ravnice. V tem pogledu obstoji modernejša geomorfološka študija le za oddaljeni vzhodni Maroko (4), kjer

so reliefne razmere podobne. Tam so ugotovili, da je vladalo v kvartarnih toplih, to je medledenih dobah, nasipavanje, v humidnih ledenih dobah pa razrezovanje nasipin in vršajev. Ustališa so se imena za pet faz razrezovanja, ki odgovarjajo našim ledenim dobam v Alpah, in villafranchienu (konec pliocena). Kaže torej, da je bilo v Mahredu obratno kot pri nas, kjer večina geomorfologov pripisuje zasipavanje alpskih dolin ledenim in razrezovanje proda medledenim dobam.

Nestalnost padavin je prej zlasti močno prizadela živinorejo v tunizijski stepi, ki spada k suhi stepi, saj sklenjene travne ruše nikjer ni videti. Sicer pa so tudi tu od kraja do kraja velike razlike, ki si jih popotnik težko razlaga. Ob asfaltni cesti med Gafso in Kairouanom so bili šopi trave tu gosti, tam redki ali je raslo bodičevje osamljeno sredi peska. Tudi trava halfa, ki je značilna za visoko stepe in ki so jo zdaj v zimski dobi marljivo nabirali za novo celulozno tovarno v kraju Kasserine, ni sklenjeno poraščala vsega ozemlja. To, kar nas je tu presenečalo, je stalna naseljenost domačinov, ki jih starejši opisovalci označujejo za nomade. Stabiliziranje živinorejcev je sicer že dokaj star proces.

Razširitev plantaž po privatnikih (1897—1908) in po francoski upravi (1920—1933) v področju Sfaksa je omogočilo trajno naselitev 2400 nomadskim družinam. Najhitrejši korak pa so naredili v osvobojeni Tuniziji. K temu jih niso vodili samo socialni razlogi — nomadi so bili in so socialno in zlasti zdravstveno najnižje stojajoči prebivalci — temveč tudi interesi obvarovanja novih nasadov oljk in agrumov ter mlade pogozditve gorskih pobočij. Ti ukrepi so zavzeli zlasti mnogo gora v Tellski Alžiriji, ki je itak gospodarski center države. Tu je na ozemlju, ki meri $\frac{1}{3}$ dežele, 53% vsega prebivalstva, 85% vse živinoreje, $\frac{1}{3}$ vseh oljk in agrumov itd. V to mediteransko deželo, kjer je bila že nekdanja stalnejša naselitev, so ob poletnih sušah vdirali s svojimi čredami koz — kozjereja je zdaj prepovedana — ovc, oslov in kamel nomadi stepske Tunizije. Računajo, da jih je prišlo v srednje suhem letu 20.000 do 40.000, po nekaj neprekinjenih sušnih letih pa tudi do 200.000 (3). Ob takih katastrofah se je hitro povečalo tudi prebivalstvo mest, kjer so si naseljenci zgradili svoje revne četrti. Zlasti Tunis je slovel pod francosko okupacijo po svojih predmestnih naseljih iz pločevine („bidonvilles“) in iz barak („gourbivilles“). Takih naselij v predmestju zdaj ni videti, ker jih je nova oblast podrla in prebivalce preselila v novo zgrajene četrti. Ostali so samo v daljnjeji okolici.

Stabilizacijo naselitve v stepi izvaja država na več načinov. Sama gradi nove hiše in vasi ali daje podporo privatnikom za gradnje. Ob naši poti smo videli številne nove vodnjake, čeprav si tunizijski strokovnjaki od nadaljnega vrtnanja zaradi izčrpanosti rezerv talne vode ne obetajo mnogo. Mnogo pa so prispevale k stabilizaciji tudi nove plantaže. Uspehi niso izostali. Od leta 1920 se je stalno naselilo v področju visoke stepe (to je ne-

kako nad 200 m nadmorske višine) okoli 1500 družin.

Od stabilizacije naseljenosti v stepi v veliki meri zavisi tudi uspeh največjega plana osvobojene Tunizije — plana Medjerde.

Medjerda je največja dolina in obenem edina večja reka, ki trajno dosega morje in sicer med Tunisom in Bizerto. Čeprav je v coni največjih in najstabilnejših padavin, je kolebanje njenega vodnega toka ogromno. Leta 1947 so izmerili med poplavo, ki je zajela 80 km² rodovitne doline, pretok 3200 m³/sek, ob suši pa upada na okoli 300 l/sek. Čeprav je v njenem porečju ob alžirski meji precej gozdov, računajo, da letno odnaša v morje 20 milijonov ton prsti. Začeli so z intenzivnim zasajanjem pobočij z oljkami in kjer ta ni donosna, z gozdnim drevjem. Najbolj se je obnesel alepski bor in neke vrste avstralskega eukalipta. Tega smo srečavali kot drevored obokraj ceste po vsej Tellski Tuniziji, podobno kot so zaščitili v stepski pokrajini cesto pred peskom z oljkami ali 1—3 m visokim kaktusom, ki je prispel v Tunizijo v XVI. stoletju iz Amerike. Do leta 1963 so v porečju Medjerde pogozdili že 90.000 ha od 200.000 ha, predvidenih v planu, ki govori o 10 milijonih zasajenih dreves (6, 1). Obenem s pogozdovanjem so gradili akumulacijske bazene za visoko vodo, kanale za izsuševanje zemlje in za namakanje zemlje. Računajo, da bodo skupno naselili na novo okoli 9000 družin s posestjo 2—50 ha. Obenem pa je mnogo Arabcev dobilo posest francoskih kolonov, ki so tu gojili zlasti pšenico. Agrotehnične mere, ki so jih uporabljali ti koloni (dosegali so 3—4 krat višje donose kot sosedje Arabci), pa bodo razširili po vsej zemlji, čeprav desetletni plan 1962—1971 predvideva rahlo skrčenje pšeničnih posevkov na račun pašnikov in agrumov.

Kakšna je torej socialna in gospodarska podoba nove Tunizije? Predno odgovorimo, je treba poudariti, da je še pred desetletji vladala v Tuniziji enaka zaostalost kot v večini arabskih držav. Francoska okupacija je s kolonialnim gospodarstvom vnesla osnovo za napredek, plantaže, vinograde, obsežna žitna polja. Zgradila je razmeroma gosto cestno, večidel asfaltirano omrežje in železnice, tako da je Tunizija od vseh arabskih držav prometno najbolj razvita. Tudi večina tovarn in rudnikov, ki zdaj delujejo, je bilo zgrajenih v dobi francoske okupacije (rafinerija v Bizerti, železarne zahodno od Bizerte, tekstilne tovarne v Sahelu, rudnik fosfatov pri Metlaouiju itd., predelovalnice fosfatov v Gabesu in naftovod iz alžirske Sahare v La Skhirro so nove — glej članek M. Radinjeve, Nafta v Afriki v 3—4 štev. GO 1961). Toda socialne razlike med meščani in podeželani na eni strani in med evropskimi naseljenci in domačini na drugi strani je francoska doba še povečala. Leta 1957 je znašal nacionalni dohodek na glavo samo 147 dolarjev, toda kar za 73% prebivalstva je bil manjši od 100 dolarjev. To, kar v osvobojeni Tuniziji navidezno preseneča in kar delno opravičuje oznako svojske

tunizijske razvojne poti, je dejstvo, da se je država s svojim planom najbolj zavzela za razvoj kmetijstva in ne industrije, kot je to marsikje drugod. Desetletni plan 1962—1971 predvideva, da bodo investirali v industrijo 15,5%, v poljedelstvo 23,7% in v infrastrukturo 46% vseh vlaganj (zadnje za gradnjo prepotrebnih šol, zdravstvenih domov, bolnišnic in podobno). Nadalje predvideva plan močno razširitev inozemskega turizma, tudi v jesenski in spomladanski dobi (poleti je prevročje), s termami pa poskuša celo konkurirati alpskemu zimskemu turizmu. V obalnih mestih gradijo ali so že zgradili vrsto novih hotelov. Močno oporo ima turizem v slikovitih mestih, kjer se ostro loči staro arabsko mesto — medina, ki je menda najlepše očitana z delno pokritimi trgi — vedno živimi sukki, in z obzidjem vred, v Sfaksu, in moderno, v francoskem stilu zgrajeno novo obmestje, ki je postalo središče in je že marsikje skoncetriralo poslovno življenje. Dobro služijo turizmu tudi rimski kulturni spomeniki, ki so v splošnem bolj ohranjeni kot v kateri koli drugi deželi (manj v Katargi, bolj v El Djemu, Utiki, Sbeitli, Maktarju, Thurbu Majus itd.). Posebnost so tudi mošeje (v Kairouianu in drugod).

Ali je izbrala Tunizija s forsiranjem kmetijstva pravo pot? Vtis je, da je vsaj v prvi razvojni fazi bilo tako planiranje realno, zlasti, če upoštevamo ne dovolj razvite domače kadre in pomanjkanje vodnih virov za industrializacijo. Toda vprašanje je, če bo le precej aridna Tunizija

samo s kmetijstvom, ki zdaj preživlja skoraj $\frac{3}{4}$ prebivalstva, mogla doseči znatnejši napredek. Zakaj mehanizacija kmetijskih del, ki jo pospešujejo zlasti državna in zadružna posestva, bo razbremenila precej delovne sile, ki že zdaj težko najde zaposlitev. Čeprav poseduje 4,6 milijona Tunizijcev 164.000 km² ozemlja (to je 29 ljudi na km²) in čeprav bo namakanje dvignilo rodnost zemlje, se zdijo prirodni pogoji za višji standard le omejeni, zlasti, če se bo prebivalstvo množilo s sedanjo hitrostjo. Letni prirodni prirastek znaša kar 22‰, rodnost pa 41‰. Zato je tudi skoraj polovica prebivalstva stara do 20 let, povprečna življenjska doba pa traja (1959) le okoli 40 let. Ta prirastek v znatni meri paralizira gospodarski napredek.

VIRI

1. Perspectives tunisiennes (1962—1971). Publikacija državnega sekretariata za kulturo in informacije, Tunis 1962.
2. G. Glauert, Tunisie. Geographische Rundschau (15), 3, 1963.
3. R. Raynal, Plaines et piedmonts du bassin de la Moulouya (Maroc Oriental). Rabat 1961.
4. R. Cogne, Données géologiques récentes sur la Tunisie. L'Information Géographique (19), 1, 1955.
5. P. Sebag, La Tunisie. Éditions sociales. Paris 1951.
6. H. Mensching, Das Medjerda — Projekt im Agrarwirtschaftlichen Wandel in der Kulturlandschaft des Medjerda — Tales. Die Erde (93), 2, 1962.
7. J. Klein, La Tunisie. Paris 1949.

Avguštin Lah

Libija — nova naftna velesila

Po letu 1951, ko je postala Libija neodvisna država, je svetovni tisk razmeroma malo poročal o tej deželi. Odkritje bogatih nahajališč nafte v alžirski Sahari pa je spodbujalo naftne družbe tudi k iskanju nafte v libijskem puščavskem svetu. Zanimanje za koncesije je bilo veliko in po letu 1959 so dala raziskovanja bogate sadove. Odkrili so obsežna naftna nahajališča in Libija je v nekaj letih postala naftna velesila. V statističnem koledarčku Jugoslavije za leto 1967 v mednarodnem pregledu še zama izšete Libijo med največjimi svetovnimi proizvajalci (str. 162, nafta), čeravno se je s proizvodnjo 58,4 milij. ton že leta 1965 uvrstila na osmo mesto. Zato je bibliografija del o Libiji iz leta v leto bogatejša.

Al-Mamlaka Al-Libiyya Al-Muttahida — tak je arabski naziv kraljevine Libije — meri 1.759.540 km² (679.358 milij.²) in šteje 1,7 milijona prebivalcev. Siri se od 19° do 33° s. g. š. in od 9° do 25° v. g. d. Meje države so demarkirane (določene in obeležene) s Tunizijo in deloma z ZAR, po puščavskem svetu niso demarkirane, z ZAR so večji del ravne, medtem ko meje na jugu z Alžirijo, z Nigrom in deloma s Cadom niso urejene, celo so deloma sporne. Libija je ustavna

monarhija. Parlament sestavljata skupščina predstavnikov (91 članov, voljenih vsaka 4 leta) in senat (24 članov z mandatom 8 let, ki jih imenuje kralj). Libija je dežela brez političnih strank. Članica je OZN, Organizacije afriške enotnosti in Arabske zveze. Glavna mesta so Tripoli, Bengasi in El Beida. Uradni jezik je arabski, razna plemena pa govore tudi berbersko.

Libijci so muslimani; katolikov je manj kot 3%. Libijski denar je Funt (funt, ki ima 100 piastrov, vsak piaster pa 10 miliemov; 1 Funt = 2,8 dolarja).

1. Iz zgodovine Libije

Zgodovina Libije je zelo pisana. Ne bomo se ustavljali ob dogajanjih v starem svetu, ko so med staronaseljene Berbere pritiskali Feničani (kolonije ob morju), Kartažani in Rimljani, Grki, Vandali, Bizantinci. Toda svetovnega slovesa so razvaline rimskih mest Sabratha in Leptis Magna (dosegljive iz Tripolisa) ter razvaline grškega mesta Cirene, od koder je najbolj čudovita Venera. Arabci so prvič prodrli na ta ozemlja leta 643. Pomembna je bila selitev arabskih plemen Beni

